

ФУНКЦІЇ СЛУЖБИ ПРАВООХОРОННОГО ХАРАКТЕРУ

FUNCTIONS OF LAW ENFORCEMENT NATURE

Мотрич А.І.,

магістр

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто сутність та роль функції, виокремлено основні завдання служби правоохоронного характеру, що є загальними і властиві їй незалежно від того, у межах якого державного органу вона відбувається. Проаналізовано юридичну літературу щодо даної проблематики. Також зроблено актуальні висновки та пропозиції стосовно функції служби правоохоронного характеру.

Ключові слова: функції, служба правоохоронного характеру, юридична відповідальність, правосвідомість, правова культура, профілактика правопорушень.

В статье рассмотрены сущность и роль функции, выделены основные задачи службы правоохранительного характера, которые являются общими и присущие ей независимо от того, в рамках которого государственного органа она происходит. Проанализирована юридическая литература по этой проблематике. Также сделаны актуальные выводы и предложения по функции службы правоохранительного характера.

Ключові слова: функции, служба правоохранительного характера, юридическая ответственность, правосознание, правовая культура, профилактика правонарушений.

The article discusses the nature and role function, determined the basic functions of law enforcement nature, are general and its specific matter within which the public body involved. Analysis of the legal literature on this subject. Also fragmentation relevant conclusions and recommendations regarding the functions of law enforcement nature.

Key words: functions of law enforcement nature, legal responsibility, justice, legal culture, crime prevention.

Актуальність теми. Гарантування прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, нормального розвитку, безпеки і процвітання свого суспільства є першочерговими завданнями для будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Пріоритети і цінності, на які у своєму існуванні та розвитку орієнтується наша держава, закріплені у Конституції України. Зокрема у ній записано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3 Конституції України). Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (стаття 5 Конституції України). В Україні визнається і діє принцип верховенства права (стаття 8 Конституції України). Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (стаття 15 Конституції України). Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21 Конституції України). Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (стаття 23 Конституції України) [1]. Для того, щоб

в державі створюється та функціонує складний механізм, який включає велику кількість різного роду інститутів та інституцій. Окреме місце серед них належить й інституту служби правоохоронного характеру. Слід відзначити, що механізм держави являє собою єдину систему, де кожен елемент займає своє чітко визначене місце, обумовлене його функціональним призначенням. Тобто наявність та роль того чи іншого інституту в державному механізмі визначається функціями, які він виконує, а точніше рівнем їх необхідності та значення для суспільства.

Виклад основного матеріалу. Останні роки Україна, у пошуках найбільш ефективної та оптимальної моделі управління, суспільними відносинами і процесами, що у ній відбуваються, здійснила та продовжує проводити ряд реформ, які торкнулися найважливіших сфер суспільного життя: управлінської, правової, соціальної, економічної. Що у свою чергу не могло не позначитися на функціях основних інститутів державного механізму.

У зв'язку із цим метою цієї статті є: дослідити функції служби правоохоронного характеру. Для цього планується розглянути поняття функції, визначити та охарактеризувати основні, на нашу думку, функції служби правоохоронного характеру.

У загальному розумінні функція є: формою виявлення явища, процесу, діяльності; робота когось, чого-небудь, коло діяльності когось, чогось, призначення, роль чого-небудь [2, с. 1552]. Тобто функція є однією із тих властивостей об'єкта, процесу чи явища, що характеризує їх призначення. Функціонування когось або чогось – це виявлення (прояв, вираження) його суттєвих ознак та характеристик в об'єктивній дійсності. Так, наприклад, коли йдеться

ся про функції держави, то маються на увазі головні напрямки і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність [3, с. 47]. А, скажімо, функції права – основні напрямки правового впливу на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування. Функціонування права означає дію права в житті суспільства, втілення його завдань в суспільних відносинах [3, с. 225].

Розмірковуючи про функції служби правоохоронного характеру слід враховувати те, що поняття «служба правоохоронного характеру» це збірна категорія, яка включає в себе службу в різного роду правоохоронних органах. Крім того, якщо підходити до розуміння правоохоронної діяльності з широкої точки зору, то правоохоронний характер має служба у всіх державних органах. Оскільки, як ми зазначали вище, забезпеченню нормального, у тому числі безпечного та безперешкодного, існування та розвитку людини і громадянина, а також суспільства в цілому, підпорядкована діяльність кожного з державних органів та їх посадових осіб.

Зрозуміло, що служба в кожному з різновидів правоохоронних органів має свої функції, обумовлені специфікою завдань та цілей цих органів. Однак разом із тим є й такі функції, що є спільними для усіх видів служби правоохоронного характеру, незалежно від того в межах якого державного органу вона відбувається, тобто мають загальний характер. Тож, на підставі аналізу завдань та напрямків діяльності окремих правоохоронних органів, закріплених у таких нормативно-правових актах як: Закони України «Про міліцію» [4], «Про прокуратуру» [5], «Про Службу безпеки України» [6], Указ Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» [7], Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» [8], а також у низці відомчих наказів, прийнятих в межах різних правоохоронних органів, вважаємо, що до вказаних загальних функцій служби правоохоронного характеру, слід віднести вказані далі.

Перша функція, яку б ми хотіли відзначити, впливає з самої назви служби – це охорона та захист прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, і колективних суб'єктів, у тому числі суспільства і держави в цілому. Дана функція є досить простою за своїм змістом і в будь-якій демократичній, правовій державі вона спрямована на забезпечення панування в ній принципів верховенства права і законності, а також підтримку правопорядку та громадської безпеки. Змістом цього функціонального напрямку досліджуваної служби є життя особами, які її проходять, у межах своєї компетенції, та відповідних їй повноважень, комплексу заходів спрямованих на виявлення та усунення факторів, що порушують права, свободи і законні інтереси учасників суспільного життя, деструктивним, руйнівним чином впливають на існуючу в державі систему суспільних відносин та соціальних цінностей.

Умови та фактори, що порушують охоронювані законом права, свободи і законні інтереси, загрожують громадському правопорядку та громадській безпеці можуть мати як природний, так і штучний характер. Штучними є ті фактори, що виникли внаслідок незаконної діяльності (поведінки) чи бездіяльності суб'єкта. Отже наступною є функція притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів, винних у вчиненні правопорушення. Юридична відповідальність виражається в безумовному обов'язку правопорушника зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового або організаційного характеру, вид і міра яких передбачені санкціями правових норм [9, с. 357–358].

Слід зазначити, що ми не даремно вказали функцію притягнення до юридичної відповідальності, а не покарання. Адже перша на нашу думку є більш об'ємною та загальною, аніж друга. Притягнення до відповідальності являє собою складний процес (процедуру) в межах якої реалізується ще ряд спеціальних функцій правоохоронного характеру, спрямованих на встановлення істини по справі, які, до того ж, у ряді випадків реалізуються різними правоохоронними органами (наприклад, оперативно-розшукова діяльність, досудове слідство, підтримка державного обвинувачення в суді, судовий розгляд справи тощо). Покарання у свою чергу – це лише один з можливих результатів притягнення суб'єкта до відповідальності.

Отже функція притягнення до відповідальності – це засіб відновлення справедливості, мірилом якої в сучасному демократичному суспільстві є право. Сутність цього засобу полягає в тому, що особа, винна у вчиненні правопорушення, несе відповідні йому, з точки зору держави, вид і міру покарання, або не несе його, якщо її вину не буде доведено, чи є законні підстави, що виключають юридичну відповідальність особи або звільняють її від покарання.

Далі слід назвати правовідновлюючу функцію. Адже для того, щоб відновити справедливість, мірилом якої в демократичному суспільстві є право, слід не тільки притягнути до юридичної відповідальності винних у вчиненні протиправних дій (чи протиправній бездіяльності) осіб, але й відновити постраждалі від цього права і законні інтереси інших суб'єктів, суспільні відносини та соціальні цінності. Правники відзначають, що правопоновлююча функція протистоїть формальному покаранню винного та спрямована на забезпечення порушеного інтересу і відновлення порушених протиправною поведінкою суспільних відносин. Як правило, ця функція характеризує майнову відповідальність. Стягнення збитків з правопорушника компенсує втрати потерпілої сторони та поновлює її майнові права. Ця функція спрямована також на примусове виконання невиконаних обов'язків [10, с. 512].

Відтак правовідновлююча функція служби правоохоронного характеру полягає у вжитті відповідними суб'єктами, необхідних заходів для

відновлення того стану прав і законних інтересів, суспільних відносин і соціальних цінностей, який існував до його порушення та відповідає діючим правовим нормам і принципам.

Превентивна функція. Той факт, що набагато краще запобігати протиправній поведінці, аніж притягати до відповідальності за неї, наголошували ще стародавні мислителі, зокрема Платон у IV ст. до н. е. Юристи класичної школи кримінального права в XVIII ст. в основу політики щодо протидії злочинності поклали тезу про те, що мудрий законодавець запобіжить злочину, щоб не бути змушеним карати за нього [11]. Ч. Беккарія у своїй праці «Про злочини та покарання» акцентував увагу на тому, що краще запобігати злочину, ніж карати за нього, тому що це становить мету будь-якого ефективного законодавства [12, с. 18].

Найбільш ефективним засобом реалізації превентивної функції є проведення профілактичної роботи. Профілактика – це сукупність мір з попередження чого-небудь [13, с. 276].

Профілактика правопорушень – це комплексне застосування компетентними суб'єктами загальних і спеціальних заходів, спрямованих на недопущення правопорушень, та їх запобігання, ліквідацію причин та умов, що їх викликають [14, с. 441]. Або ж як зазначають М.І. Мельник та М.І. Хавронюк, що профілактика правопорушень – це діяльність з виявлення та усунення причин правопорушень, окремих їх видів і груп, конкретних правопорушень, з недопущення завершення правопорушень на різних етапах розвитку протиправної поведінки [15, с. 13].

На підставі вищевикладеного можемо зробити висновок, що превентивна функція служби правоохоронного характеру полягає в тому, щоб використовуючи усі передбачені законодавством засоби і методи попередити протиправну поведінку, причому не тільки ту, про вчинення якої стало відомо, а й ту, що є гіпотетичною, тобто може бути вчинена у майбутньому, за наявності тих чи інших обставин та чинників. Ці обставини та чинники, а точніше їх усунення, і є основним напрямком превентивної функції та профілактичної діяльності.

Виховна функція. Зміст цієї функції полягає в тому, щоб забезпечити сприйняття усіма громадянами цінності права, виховання поважливого ставлення до нього з боку суспільства, зростання правової активності з метою запобігання правопорушенням (загальна превенція), а також на виховну корекцію заходами юридичної відповідальності поведінки особи, що вже вчинила правопорушення, з метою запобігання вчиненню нею нових протиправних діянь (приватна превенція) [16, с. 387].

Кінцевою метою виховної функції є вироблення в особи свідомої потреби до правомірної поведінки, яка є необхідною та корисною, як безпосередньо для її нормального і безпечного життя та розвитку, так і суспільства та держави в цілому. На шляху до цієї мети головними завданнями, що надходять у

межах виховної функції є підвищення рівня правосвідомості та правової культури населення. Перша, тобто правосвідомість – це система ідей, уявлень, емоцій і почуттів, які виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до чинного, минулого та бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом. Ключовий пункт правосвідомості – усвідомлення людьми цінностей природного права, прав і свобод людини і оцінка чинного права з погляду його відповідності загальнолюдським цінностям, що знайшли закріплення в міжнародних документах про права людини. Правосвідомість не тільки виражає ставлення індивіда до правової діяльності, а й спрямовує її на певні зміни в правовому середовищі, прогнозує і моделює їх [3, с. 462].

Щодо правової культури, то під нею розуміють необхідну умову та утворюючий початок правового стану суспільства, його мету та складову частину, однак разом із тим – це ступінь і характер правового розвитку самої особистості, які виражаються в рівні її правомірної поведінки [17, с. 576]. Правова культура суспільства – це позитивна якість розвитку правового життя суспільства, яка забезпечує його стабільність і подальший прогрес [18, с. 112].

Висновки. Усі вищевикладені функції служби правоохоронного характеру зумовлені завданнями тих органів, у яких вона відбувається, і так чи інакше пов'язані з протидією протиправній поведінці та забезпеченням безпечних умов життя в суспільстві. Однак служба правоохоронного характеру – це ще й специфічний вид державної служби, а отже їй, як і будь-якому іншому різновиду такої діяльності, притаманні функції державної служби. При цьому ці функції, на нашу думку, можна поділити на дві основні групи:

– такі, що супроводжують виконання функцій, зумовлених завданнями правоохоронних органів, та сприяють їм – це функції планування, прогнозування, координації, організації, обліку, контролю [19, с. 278];

– такі, що орієнтовані на кадрове забезпечення служби правоохоронного характеру, а саме: відбір, розстановка, підготовка та виховання працівників правоохоронних органів; формування резерву кадрів переміщення на вищі посади та проведення з ним відповідної роботи; організація роботи зі зміцнення дисципліни та законності в діяльності правоохоронних органів тощо.

Так, з нашої точки зору, виглядає перелік основних функцій служби правоохоронного характеру. Зрозуміло, що він не претендує на виключність, проте саме вищевикладені її напрямки, на нашу думку, дозволяють скласти уявлення про призначення та роль служби в правоохоронних органах.

Не можна не відзначити той факт, що зміст функцій служби правоохоронної діяльності свідчить про те, що наша держава йде шляхом її гуманізації, підвищення авторитету та престижу серед населення, а також зміцнення рівня законності та дисципліни під час її проходження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Скаун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О.Ф. Скаун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
4. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 4. – Ст. 20.
5. Закон України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 53. – Ст. 793.
6. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 27. – Ст. 382.
7. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 06.04.2011 № 383/2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» від 10.08.1993 № 615 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615-93-%D0%BF>.
9. Загальна теорія держави і права : [підручник] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
10. Теорія держави і права. Академічний курс : [підручник] / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
11. Профілактика злочинів. – [О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – 720 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1679042249605/pravo/profilaktika_zlochiv_osnova_zarobigannya_zlochinnosti#428.
12. Кури Г. Концепции предупреждения преступности: помогут ли строгие наказания / Г.Кури // Вплив покарань на злочинність: кримінологічні дослідження. – 2009. – Вип.3. – С. 12-54.
13. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / под ред. Академика РАН Г.В. Осипова. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 488 с.
14. Популярна юридична енциклопедія / [кол. авт. : В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
15. Мельник М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2002. – 576 с.
16. Загальна теорія держави і права / за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
17. Теория государства и права [курс лекций] / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – М. : «Юристъ», 1997 – 672 с.
18. Шульга А.М. Теория государства и права [пособие] / А.М. Шульга. – Х., 2000. – 117 с.
19. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б.Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

УДК 349.23

ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ CONCEPT AND SIGNIFICANCE OF BUSINESS OF LABOR

Небоженко К.В.,

*аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті проаналізовано поняття «суб'єкт охорони праці». Розглянуто позиції науковців та надано авторське визначення, розкрито його значення. Також запропоновані актуальні та перспективні висновки.

Ключові слова: суб'єкт охорони праці, охорона праці, трудова діяльність, працівник, роботодавець.

В статье проанализировано понятие «субъект охраны труда». Рассмотрены позиции ученых и предоставлено авторское определение, раскрыто его значение. Также предложены актуальные и перспективные выводы.

Ключові слова: субъект охраны труда, охрана труда, трудовая деятельность, работник, работодатель.

This paper examines the concept of «subject of labor». Considered positions of scientists and provided the author's definition, reveals its value. Also offered current and future findings.

Key words: subject safety, labor, employment, employee, employer.

Актуальність теми. У сучасних реаліях розвитку ринкової економіки все частіше зростають вимоги як до професійної підготовки працівників, так і до фахової компетенції з надання безпечності та охорони праці. Державна політика в галузі охорони праці ґрунтується на головному принципі – пріоритетності життя та здоров'я працівників перед будь-якими результатами виробничої діяльності. Реалізація таких процесів здійснюється завдяки існуванню суб'єктів охорони праці на підприємствах, установах та органі-

заціях, які здійснюють покладені на них функціональні обов'язки.

Тому нині актуальною проблемою є пошук шляхів підвищення ефективності та вдосконалення правових аспектів діяльності суб'єктів охорони праці. Зважаючи на це, для стабільного економічного розвитку та забезпечення одного із найважливіших завдань – гарантування законності у сфері найманої праці – держава та керівництво підприємств створюють суб'єкти охорони праці із регламентаці-